

OPISKELIJAN VOKAALINEN MINÄKUVA

Anna-Mari Lindeberg

Tässä artikkelissa valotetaan sitä, millaisia kokemuksia luokanopettajaksi opiskelevilla on laulamista, ja millaisena laulajana ja tulevana lasten laulamisen opettajana opiskelijat itseään pitävät.

Vieläkö suomalaiset laulavat?

Aika usein kuulee viestejä siitä, että laulaminen ei voi hyvin suomalaisessa koulussa. Niin kävi jokin aika sitten, kun tuttavaperheen 13-vuotiaat kaksostytöt kertoivat, että heidän koulussaan on vain kaksi opettajaa, jotka osallistuvat yhteislauluun koulun juhlissa tai muissa yhteisissä tilaisuuksissa. Muut opettajat ”alkavat kaivella kassejaan”, kun olisi laulun aika. Tytöt sanoivat, että oppilaat seuraavat esimerkkiä eivätkä innostu laulamaan, kun kerran opettajatkaan eivät laula.

Laulaminen on perinteisesti kuulunut suomalaiseen koulusivistykseen. Kun kansakoulu perustettiin vuonna 1866, oli laulu yksi kaikille yhteisistä oppiaineista. Vanhempinen koulu-aikaan 1940–1950-luvuilla koulussa laulettiin paljon isänmaallis-hengellisiä lauluja sekä kansanlauluja, joita isäni ja äitini sitten lauloivat kotona lapsille. Niin opin minäkin jo ennen kouluikää monenlaisia melodioita ja riimejä. Omana koulu-aikanani 1960–1970-luvuilla koulun musiikinopetus rakentui vahvasti vielä laulamisen ympärille, ja laulujen teematkin noudattelivat samoja perinteisiä linjoja.

Nykypäivänä koulun musiikinopetus on sisällöllisesti rikastunut: 1980-luvulla alkanut kehitys on tuonut musiikkitunneille soittamisen monine erilaisine instrumentteineen sekä uusia työtapoja. Näitä ovat esimerkiksi musiikkiliikunta ja musiikillinen keksintä. 2000-luvun musiikinopetuksessa sovelletaan myös teknologian ja median tarjoamia mahdollisuuksia. Uudistuksista ja sisällöllisestä kehityksestä huolimatta äänenkäyttö sekä ajankohtaiseen ”päivitettyyn” laulustoon nojautuva laulaminen ovat edelleen etenkin musiikin varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja alakoulussa suomalaisen musiikkikasvatuksen ydintä.

Opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2004, 144–145) kuvataan oppilaan hyvä osaaminen eli arvosana 8 musiikissa neljännen luokan päätyttyä muun muassa näin:

- oppilas
- osaa käyttää ääntään niin, että hän pystyy osallistumaan yksiaäniseen yhteislauluun
- hallitsee lauluohjelmistoa, josta osan ulkoa

Päättöarvioinnin kriteereissä (Opetushallitus 2004, 145) mainitaan laulamiseen liittyen, että arvosanan kahdeksan saadakseen oppilas osallistuu yhteislauluun ja osaa laulaa rytmisesti oikein sekä melodialinjan suuntaisesti. Laulamista ei siis ole unohdettu valtakunnan tason musiikkikasvatusta ohjaavassa asiakirjassa.

Ei liene liioiteltua sanoa, että suomalaisten musiikillinen perussivistys on päiväkodin ja peruskoulun tehtäväkenttää. Lastentarhanopettajat ja luokanopettajat ovat avainasemassa, kun pohditaan laulamista ja laulujen oppimista Suomessa. Mitä laulamistaan ajattelevat tulevat luokanopettajat, jotka omalta osaltaan tulevat välittämään näkemyksiään suurelle joukolle suomalaisia ja sitä kautta vaikuttamaan suomalaisten musiikilliseen sivistykseen? Mitä laulaminen merkitsee heille? Miten heidän omat kokemuksensa laulamista kotona ja koulussa näyttäytyvät heille nyt, kun he elävät nuorta aikuisuuttaan?

Tarkastelen tässä artikkelissa luokanopettajaopiskelijoiden kokemuksia laulamista, ja sitä, mitä laulaminen heille, nuorille aikuisille, merkitsee. Tarkastelu nimenomaan opettajankoulutuskontekstissa on tärkeää siksi, että tämän päivän opiskelijoiden ajatukset ja asenteet ovat läsnä huomisen koulussa: jos opiskelijat arvostavat laulamista, voimme odottaa, että laulaminen ja äänenkäytön opetus säilyy edelleen tärkeänä osana suomalaista musiikkikasvatusta peruskoulussa.

Vokaalinen minäkuva

Kirjoitukseni taustalla on tutkimukseni opettajaksi opiskelevien nuorten aikuisten vokaalisesta minäkuvasta (Lindeberg 2005). Ilmiö, vokaalinen minäkuva, on ihmisen tietoinen käsitys itsestään laulajana. Vokaalinen minäkuva on vastaus kysymykseen, millaisena laulajana ihminen itseään omien kokemustensa, toiveidensa, tunteidensa ja tavoitteidensa valossa pitää.

Vokaalinen minäkuva on abstrakti ilmiö. Voidaan sanoa, että ilmiö muuttuu olemassa olevaksi vasta silloin, kun ihmisen asettuu dialogiseen suhteeseen itsensä kanssa pohdimaan omaa laulamistaan. Tämä dialogi palautuu Jamesin (1890) esittämään klassiseen minän jaotteluun, jossa minällä on kaksi puolta, I-self ja Me-self. Kun sanon tai teen jotain, esimerkiksi laulan, toimin subjektina (I-self). Kun jälkeen päin pohdin tai arvioin sanomisiani, tekemisiäni tai laulamistani, olen dialogisessa subjekti–objekti-

suhteessa itseni kanssa. Vokaalinen minäkuva on tulos yksilön tietoisesta asettumisesta tähän suhderakenteeseen.

Vokaalinen minäkuva syntyy siinä ympäristössä, missä ihminen elää. Henkilökohtainen kontekstimme tekee kaikista laulukokemuksistamme yksilöllisiä ja samalla erottaa omat kokemuksemme muiden kokemuksista. Jokainen ihminen on yksilöllisenä subjektina suhteessa omaan kontekstiinsa. Tämä henkilökohtainen subjekti–objektisuhde eli yksilön suhde ympäröivään maailmaan on vokaalisen minäkuvan tutkijan kiinnostuksen kohde: ihmisten laulukokemusten yhtäläisyydet ja erot tulevat esiin juuri näissä ”minun ja maailman” välisissä suhteissa.

Dialogisuuden ja kontekstisidonnaisuuden ohella vokaalinen minäkuva syntyy kieleen, ja on olemassa kielessä, puhutussa tai kirjoitetussa. Tämän artikkelin aineiston pohjana on kirjoitettu kieli: pyysin syksyllä 2006 opintonsa Savonlinnan opettajakoulutuslaitoksessa aloittaneita luokanopettajaopiskelijoita asettumaan dialogiin omien laulukokemustensa kanssa. Pyysin heitä kirjoittamaan, millaisena laulaminen on heille näyttäytynyt eri elämän vaiheissa, ja miten he ovat kokeneet oman kehonsa ja tunteensa laulamisen yhteydessä. Pyysin myös opiskelijoita kertomaan kirjoituksiinsa käsityksensä siitä, millaisena lasten laulamisen opettajana he itsensä tulevaisuudessa näkevät. Opiskelijat valikoituivat tämän kirjoituksen aineistoksi sattumanvaraisesti; kirjoittajista naisia on 6, miehiä 4. He esiintyvät tässä kirjoituksessa muunnetuilla nimillä.

Muistoja, kokemuksia ja ajatuksia laulamista

Lapsuuden muistoja laulamista

Opettajaksi opiskelevien lapsuuden ajan muistot laulamista liittyvät usein juhliin tai yleensä perheenjäsenten yhdessäoloon, kuten automatkoihin tai nuotioretkiin. 40-vuotias Aila kertoo, että hänen suomenruotsalaisen isänsä sukulaisten parissa laulaminen on hyvin luonnollista – yhteistä hauskanpitoa – ja olennainen osa kaikkia juhlia. Niinpä Aila muistaa, miten mieluista oli laulaa ruotsinkielisiä joululauluja famun luona joulun aikaan. 18-vuotiaan Marin lapsuudessa lämpimän muiston ja myönteisen asenteen laulamistaan kohtaan on jättänyt paljon Marille laulanut äiti ja kitaralla nukkumaan mennessä lauluja säestänyt isä. Nelli, 19 vuotta, ajattelee, että perheellä oli paljon sietämistä, kun hän lauloi aina kotona ja usein samaa kappaletta kovalla äänellä rallattaen.

20-vuotiaan Katin lämpimimmät lapsuuden laulumuistot liittyvät virsien laulamiseen mummolassa:

”Parhaat muistot tulevat kuitenkin mummolasta, jonne matkustin joka torstai, koska pappi tuli sinne silloin kylään kitaran kanssa. Yhdessä kaikki lauloimme virsiä. Se oli ihanaa. Vieläkin nautin siitä, että pääsen joulukirkkoon laulamaan virsiä.”

Tässä aineistossa miesopiskelijat Topi, Jussi ja Heikki ovat lapsuuden kodissaan laulaneet hyvin vähän. Musisoinnin ja laulamisen sijaan kotona on panostettu johonkin muuhun aktiviteettiin, kuten esimerkiksi urheiluun. 21-vuotias Heikki muistaa lapsuudesta kuitenkin laulamiseen liittyen yhden tapahtuman:

”Ainut muisto omasta laulusuorituksestani lapsuuden kodissani on, kun esitin spehtaakkelimaisesti kappaleen Muistan sua Elaine. Mikrofonina oli television kaukosäädin.”

Topi on 20-vuotias opiskelija, jonka kotona ei harrastettu musiikkia. Topin laulaminen lapsena rajoittui veljesten keskinäiseen lauleskeluun, jossa ohjelmisto koostui radiosta kuulluista tai koulussa opituista lauluista. Topin mukaan laulamiseksi panostettiin enemmän meteliin kuin ”nuottitarkkaan suoritukseen”.

Tämän aineiston neljästä miesopiskelijasta 21-vuotias Anssi on ainoa, jonka kotona on harrastettu musiikkia. Vaikka laulaminen ei ollutkaan varsinaisesti Anssin juttu, vaan ensin hän soitti kanteletta ja myöhemmin viulua, Anssin ensimmäisiä lapsuuden musisointikokemuksia on mikrofonin laulaminen:

”Ensimmäiset muistot omista laulukokemuksistani ovat, kun 3-vuotiaana lauloin mummolteni mikrofoniiin mm. Jänis istui maassa ja Hirsilaulun, jotka on jopa nauhoitettu kasetille.”

Laulaminen koulussa

Miten koulun laulutunteja muistellaan? Aiemmissä laulamista koskevissa tutkimuksissa (Lindeberg 2005) on tultu samaan tulokseen kuin tässäkin: alakoulussa laulaminen on yleensä mukavaa eikä suorituspaineita ole. Laulamisesta innostutaan, ja uusia lauluja opitaan. Yleistäen voi sanoa, että luokkien 1–4 aikana laulamiseen suhtaudutaan myönteisesti. Laulaminen muistetaan ja koetaan sekä luokan että parhaimmillaan koko koulun yhteishenkeä luovana merkittävänä aktiviteettina.

18-vuotias Mari, joka oli tottunut paljon laulamaan kotona vanhempiensa kanssa lastenlauluja, koki kuitenkin toisin kuin opiskelijoiden enemmistö. Mari kohdistaa kritiikkinsä alakoulun opettajan ohjelmistovalintaa kohtaan:

”Opettaja laulatti 1–4-luokilla vain vanhoja perinnelauluja tai kansanlauluja. En oikeastaan pitänyt laulamisesta silloin, sillä olisin mieluiten laulanut lastenlauluja

kuten kotona, sillä osasin niitä paljon. 4–6-luokilla lauloimme uuden opettajan kanssa uudempiä lauluja ja laulaminen muuttui mukavaksi”.

Nelli, 19 vuotta, oli koulussa rohkea ja kovaääninen laulaja Hän piti laulamista, mutta omasta mielestään lauloi silloin ja laulaa edelleenkin epäviireisesti. Yksin laulaessa asia ei haittaa, mutta heti, jos mukana on joku, joka osaa oikeasti laulaa, särähtää yhteislaulu korvaan, toteaa Nelli. Opettaja osasi kannustaa Nelliä ja antoi hänelle tilaisuuden esiintymisiin toisten oppilaiden mukana. Kuorossa opettaja sijoitti hänet vahvan laulajan viereen, jotta Nellin olisi helpompi päästä kiinni oikeasta sävelestä.

Yläkoulussa suhtautuminen laulamiseen saattaa muuttua. Näin kertoo esimerkiksi Kati, 20 vuotta. Kun hän oli alakoulussa nauttinut kovasti musiikkitunneista ja pitänyt laulamista, suhtautuminen muuttui yläkoulussa. Kati koki, ettei opettaja ollut erityisen innostava, tunnukset olivat yksitoikkoisia, ja niistä tuli pakkopullaa. 19-vuotiaana Aliinan suhtautuminen laulamiseen muuttui myös yläkoulussa, mutta täysin päinvastaiseksi kuin Katin. Aliina oli musiikkiluokalla, ja hän alkoi huomata muutoksia omassa musikaalisuudessa kokiessaan, että lauluääni parani, kun oppi, miten sitä tulisi käyttää. Myös jännittäminen, ramppikuume, väheni.

Miesopiskelijat tässä aineistossa eivät erityisesti inspiroituneet laulamista koulussa. 21-vuotias Anssi toteaa, että laulaminen jäi koulussa lähes kokonaan, mutta onneksi vanhemmat pitivät huolta, että viulusoitto jatkui. Anssi alkoi koulussa myös pelätä, ettei osakaan laulaa. Pelko oli hänen omasta mielestään ihmeellinen ja outo, sillä hän oli laulanut koko pienen ikänsä. Anssin oma luokka oli innokas laulamaan, joten harjoitusta kuitenkin laulamissa saatiin. Yläkoulussa lauluinto sitten Anssin kohdalla loppui kokonaan, kun murrosikä vei lauluhallut.

Ei liene yllätys, että laulamisen yhteydessä nousevat esiin muistot laulukokeista. Aliina, 19 vuotta, muistaa negatiivisimpana laulukokemuksena alakoulun laulukokeen. 40-vuotias Anne kertoo myös alaluokkien laulukokeesta, joka ei kuitenkaan jättänyt koko elämän mittaista traumaa. Anne tiivistää oman kokemuksensa kertomalla, että koe laulu suoritettiin pianon säestyksellä luokan edessä.

”Onneksi haparoiva debyyttini ei saanut egoani lannistumaan. Lauloin ’Kotimaani ompe Suomi’, sillä se oli ainoa laulu, minkä muistin siinä suorituspainneissa. Itsetuntoani jäi hivelemään koko kouluajaksi se, että sain tästä esityksestä hyvän arvostelun.”

21-vuotiaan Heikin ainoa muisto laulamista koulussa on seitsemännen luokan laulukoe. Koe jännitti kovasti, ja ehkä se juuri siksi jäi niin voimakkaasti mieleen.

Anssi, 21-vuotta, oli kahdeksannella luokalla, kun laulukokeessa piti esittää laulu koko luokalle. Hän oli aivan hermona, ajatukset harhailivat. Äänenmurroksen ollessa ovella ei laulamista tullut mitään, ja se taatusti lopetti viimeisenkin laulukipinän. Silloin Anssi päätti olla vain viulisti ja jättää laulamisen muille.

Voimakkaita laulukokemuksia

Myönteisesti mieleen jääneet laulamisen kokemukset liittyvät usein yhteisöllisyyteen. Toisten kanssa laulaminen koetaan innostavana. Esimerkiksi Nellistä oli tavattoman hienoa olla mukana alakoulun kuoron toteuttamassa Karamellioopperassa. Myöhemmin teini-ikäisenä rippileirillä Nelli sai vahvistusta musiikilliselle osaamiselleen, kun hän isosten joukosta oli se, joka aloitti laulut, jotta koko porukka pääsi kiinni melodiasta. Siitä jäi hyvä mieli. Topin kokemukset ovat samansuuntaisia, yhdessä on mukava laulaa, ja laulu voi jäädä soimaan pitkäksi aikaa mieleen.

”Musiikin tuntien lopuksi opettaja otti pianosta kaiken irti ja me lauloimme niin kovaa kuin pystyimme. Se oli hieno tunne. Laulu jäi monesti soimaan päähäni. Niinpä usein kotimatalla lauloin laulua metsän eläimille. Matka sujui rattoisasti, ja sain kulkea matkani rauhassa.”

Annen voimakkaat laulukokemukset poikkeavat yleisestä siten, että ne ovat yksin, ei yhteisöllisesti koettuja muistoja. Toisaalta Annen vahvasti kokemat kokemukset ovat aikuisiältä, ei kouluajalta. Ensimmäisessä hän rohkeasti lauloi itse Kyproksella irlantilaiselle yleisölle antaumuksellisesti korkealta ja kovaa ”Niin minä neitonen sinulle laulan”. Laulun jälkeen yleisö oli hiiren hiljaa, kunnes eräs kuulija kommentoi yksioikoisesti: ”Juuri tämän vuoksi Suomi ei tule koskaan voittamaan euroviisuja”. Toinen vahva kokemus liittyi musiikin kuuntelemiseen Lontoossa; uuden ja upean maailman avautumista Anne kuvaa näin:

”Olin kuuntelemassa The Phantom of the Operaa. Solisteina olivat Sarah Brightman ja Steve Barton, he olivat uskomattoman hyviä. Levyn kanteen olen kirjoittanut muistiin ’elämäni hienoimpana iltana’. Mieheni piti pitää kiinni minusta ja muistuttaa, ettei täällä saa laulaa. Siitä lähtien olen ollut intohimoinen musikaalien ja oopperoiden ystävä. Minulle aukeni kokonaan uusi ja upea maailma.”

Keholliset kokemukset

Laulaminen on kehossa tapahtuva aktiviteetti. Keho on aina läsnä, kun lauletaan. Koska keho on havaintojemme keskipiste eli se perspektiivi, mistä havaintomme lähtevät, on kehon ja oman laulamisen välistä yhteyttä hankala tarkastella. Helpompaa on tehdä havaintoja toisen ihmisen kehosta, äänestä ja laulamisesta kuin omastaan. Tämä tulee esiin opiskelijoiden kertoessa omista kekokokemuksistaan laulamisen yhteydessä. Selkeimmin tällainen ”hiljainen keho” tulee esiin 22-vuotiaan Topin maininnassa:

”Kehossani ei minusta tapahdu mitään kun alan laulaa. Jalkani saattaa lyödä tahtia kappaleen mukaan, mutta muuten jumitan paikallani.”

Laulamisen kehollinen ulottuvuus koetaan usein jonkinlaisena laulutekniikkaan, kuten hengittämiseen tai epämukaviin kurkun tuntemuksiin liittyvänä. 20-vuotias Eija pukee kehollisen kokemuksensa lyhyesti mainintaan, että hengityksen kanssa on ollut

aina ongelmia, joista huolimatta Eija ”tykkää laulaa”. Kati, 20 vuotta, tuntee laulaessaan epämukavaa tunnetta ja kipua kurkussa. Hän päätelee, että hän ei osaa tuottaa ääntä oikein ja kaipaisi laulutekniikkaansa parannusta. 19-vuotiaan Aliinan mielestä laulaminen on helpointa seisten. Silloin vartalo tuottaa jotenkin voimakkaamman lauluäänän. 18-vuotias Mari sanoo, että hän laulaa hiljaa, ei kovaa, mutta väärällä tavalla vain kurkusta. Jos hän laulaa ”aivan ääneen” ääni tuntuu tulevan vatsasta päin. Jussi, 21-vuotta, kuvailee, ettei tiedä oikeaa laulamistapaa, joten hän epäilee, että joku voisi sanoa hänen laulavan väärin. Äänen tuottaminen tuntuu hankalalta, koska Jussi ei saa tarpeeksi voimaa laulamiseen, ja samalla Jussista tuntuu, että äänen jatkuvuus kärsii.

Annen kehollinen kokemus on tässä aineistossa erityinen siksi, että Annella on hyvin kokonaisvaltainen olo, kun hän laulaa. Annesta tuntuu kuin koko keho lähtisi lentoon; ääni tulee suusta, ja se tuntuu koko vartalolla. Annen oman ilmauksen mukaan koko kehoinstrumentti soi.

Tunnekokemukset

Opiskelijoiden kertomuksista ilmenee, että tunteet liittyvät aina tavalla tai toisella laulamiseen. Laulamalla voi muuttaa omaa tunnetilaa tai viestittää tunteita kuulijalle. Laulaminen voidaan kokea voimakkaasti emotionaalisesti eheyttävänä, kun omasta surullisesta olotilasta kasvaa laulamalla esiin ilo. Laulaminen voimistaa ihmisten välistä yhteenkuuluvuutta.

Annen, 40, kokemus on, että laulussa soivat kaikki tunteet ja tunneskaalat. Hän kuuluu niihin, joiden mukaan laulamalla voi muuttaa omaa tunnetilaa: laulamalla voi saada itsensä iloiseksi, ja samalla karkottaa vaikka pelon pois. Myös Mari, 18, poistaa pelon laulamalla. Kun hän on ratsastamassa yksin maastossa, hän laulaa rentoutuakseen ja jatkaa laulamista kuullessaan risahtavan pelottavan äänen; näin huomio siirtyy pois säikäyttävästä äänestä. Aliina, 19, on vahvasti sitä mieltä, että laulaminen on tapa ilmaista tunteita. Hän kokee, että laulaa tai ainakin haluaisi laulaa, kun on onnellinen. 20-vuotias Kati taas poistaa surullisuuden laittamalla musiikin soimaan kovalle ja laulamalla itse täysillä mukana. Kati nauttii siitä, kun laulaessa voi unohtaa kaiken muun ja keskittyä vain laulamisen tuottamaan hyvään oloon.

Vaikeista asioista voi paljon helpommin kertoa laulamalla kuin puhumalla; puhuessa sanat ja lauseet pitää tuottaa alusta asti itse lyhyessä hetkessä. Tähän Nellin esittämään ajatukseen sisältyy se näkökulma, että laulussa teksti on valmiina, ja laulaja lähettää tekstin avulla viestin kuulijalle. Laulamalla voi hyvin korvata vaikka onnitte-lupuheen, kuten Anssi ehdottaa, sillä laulamalla ja musiikkia esittämällä voi lähettää jopa paremmin tunneviestejä muille ihmisille kuin puhuen. Heikki on samoilla linjoilla: laulun teksti antaa laulajalle mahdollisuuden samaistua jonkin tietyn kappaleen tarinaan sekä elää kappaleen ja sanoituksen mukana.

Topi, 22, liittää toisiinsa tunteet, tunnelman ja ihmisten välisen yhteenkuuluvuuden:
”Musiikki liikuttaa ihmisiä, saa hullaantumaan, innostumaan, pukeutumaan tyylilajin mukaisesti ja kokoaa meitä yhteen. Musiikki luo tunnelman moneen tilaisuuteen: häihin, lavatansseihin, hautajaisiin. Tunnelmaa ei olisi ilman tunteita. Niin kauan kuin minä muistan ja paljon kauemminkin ihmiset ovat käsitelleet tunteita musiikin ja laulun kautta.”

Laulamisen opettamisesta

Mitä tulevat luokanopettajat ajattelevat laulamisen opettamisesta lapsille? Millainen heidän mielestään on hyvä laulamisen opettaja, ja miten he itse arvioivat tehtävästä selviytyvänsä? Yleisesti hyvänä lasten laulamisen opettajana pidetään henkilöä, joka osaa innostaa ja kannustaa lapsia laulamaan. Hyvän opettajan piirteisiin kuuluu, että hän ymmärtää kaikenlaisia oppilaita, myös sellaisia, joilla ei musiikissa ja laulamissa ole parhaat taidot. Anne korostaa, että opettaja ei saa laulamisen yhteydessä nöyryyttää oppilaita laulattamalla heitä julkisesti luokan edessä:

”Yhdessä laulaminen ja musiikin tekeminen on minäkuvan eheyden kehityksen kannalta kehittävämpää kuin oppilaan nöyryyttäminen laulamaan luokan edessä. Musiikista ei saisi antaa numeerista arvostelua. Tässä tarkoitan erityisesti laulutaitoa. Pelko on luovuuden este, jos lasten ei tarvitsisi jännittää, väitän, että laulajia syntyisi Suomeen enemmänkin.”

Seuraavassa luettelossa on opiskelijoiden mainintoja tehtävässä hyvin selviytyvän laulamisen opettajan piirteistä:

Lasten laulamisen opettaja:

- on itse innostunut laulamisesta, eläytyy laulamiseen
- on iloinen, aurinkoinen, ennakkoluuloton, kokeilunhaluinen, yllätyksellinen, aikaansa seuraava
- ottaa lapset yksilöinä huomioon
- osaa asettaa tavoitteet yksilöllisesti
- ottaa lasten kiinnostuksen kohteet huomioon ja osaa valita lasten ikään sopivat, ei liian vaikeat laulut
- osaa säestää
- tekee oppimisesta monipuolista ja mielekäästä

Millainen opettaja itse olisin

Musiikkikasvatuksen kannalta on rauhoittavaa huomata, että ensimmäisen vuosikursusin opiskelijat kykenevät näkemään oman roolinsa tulevaisuudessa myös laulamisen opettajana. Toki toiveita omien taitojen karttumisesta ja varmistumisesta haasteellisen tehtävän edessä tulee esiin. Nelli, 19, haluaisi olla innostava musiikinopettaja ja innostava laulamisen opettaja. Ennen kuin Nelli katsoo voivansa opettaa laulamista

muille, hän haluaisi saada oman laulamisensa parempaan kuntoon. Aliina, 19, koittaisi saada lapsilta pelon pois laulamisesta:

”Ei se ole niin justinsa jos joku sana lauletaan väärin tai ääni ei kuulosta siltä kuin sen pitäisi. Pääasia on, että laulamine on hauskaa ja saisi aikaan positiivisia tunteita.”

Kati on toiminut kouluavustajana ja sijaisena koulussa. Nämä kokemukset ovat antaneet hänelle esimakua siitä, millaista on opettaa musiikkia. Se on Katin mielestä mielenkiintoista, mutta haastavaa. Lapset olivat innokkaita laulamaan ja soittamaan eri soittimia. Kati ei kuitenkaan osannut soittaa pianoa ja säestää lasten laulamista. Pianonsoiton taidon hän aikoo ehdottomasti oppia opintojen aikana. Kati toivoo, että hän tulevana opettajana saisi lapset ymmärtämään musiikin tärkeyden ja sen tuottaman ilon.

Anssi on itse oppinut lauluja koulussa leikkien avulla ja haluaisi omassa työssään opettaa lapsia laulamaan samalla lailla. Anssi korostaa, että lauluääni ei ole tärkein, vaan laulun sisältö. Jussi näkee, että laulamisen opettamisen ohjelmistona on tärkeää käyttää nykyajan kappaleita, ei ” esihistoriallisia virsiä”. Jussi uskoo, että hän olisi kannustava laulamisen opettaja, sillä hän ei itsekään ole maailman paras laulaja, mutta yrittää silti laulaa.

Topi, 22, on ainoa tässä aineistossa, joka ei osaa nähdä itseään opettamassa lapsille laulamista. Hän ei tiedä, miten laulua yleensä opetetaan eikä hän muista, että hänelle olisi koskaan opetettu jotain laulamisesta.

Yhteenvedoa: Mitä opimme opiskelijoiden kertomuksista?

Lapsuus on tärkeä vokaalisen minäkuvan myönteiselle kehitymiselle. Perheen tai sukulaisten kanssa laulaminen ja laulamisen ympärille kehkeytyvä lämpö ja turvallisuuden tunne rakentaa eheää kuvaa itsestä ja omasta kyvystä laulaa. Tämän sisältöisten kertomusten viestin tulisi mennä perille nykyhetken koteihin: laulakaa lapsille ja yhdessä lasten kanssa, arkisin ja juhlissa!

Kun lapsena nousee onnistuneesti estradille laulamaan, saattaa syntyä huippukokemus, ja kuva itsestä laulajana, vokaalinen minäkuva, saa vahvistusta. Lasten pienet esiintymiset, kuten television kaukosäätimeen laulettu soolo ”Muistan sua Elaine” tai kolmevuotiaana mikrofoniin laulettu ”Jänis istui maassa” ovat näitä huippukokemuksia, jotka osaltaan rakentavat vokaalista minäkuvaa. Näiden opiskelijoiden kertomien kokemusten voidaan sanoa olevan musiikillisia arvokokemuksia (Westerlund 2005, 257) eli onnistumisen kokemuksia, joita musiikkikasvatusfilosofi Elliott (1995) peräänkuuluttaa praksiallisessa musiikkikasvatusfilosofiassa. Kokemukset auttavat ihmistä eheyttämään persoonallisuuttaan, rakentamaan identiteettiään ja lisäksi ne tuottavat musiikin tekijälle – pienelle tai suurelle laulajalle – nautintoa (Elliott 1995, 121).

Koulun alaluokilla lapsen minäkuva muovautuu koko elämää ajatellen merkittäväällä tavalla. Hän oppii, mihin hänestä on, mihin ei. Aho (1996, 7) pukee tämän ajatuksen sanoiksi toteamalla, että ihmisen elämän kannalta on olennaisempaa se, mitä hän oppii koulussa itsestään kuin se, mitä sisältöjä tai tietoja hän oppii. Laulamisen ja musiikin oppimisen kannalta yleisemminkin vastuu kasautuu opettajan niskaan, sillä juuri hän valitsee lauluohjelmiston, työtavat, motivoi ja innostaa sekä arvioi ja antaa palautetta oppilaille. Yleensä opettajien musiikkikasvatustyö alaluokilla on langennut hyvään maahan, sillä oppilaille ei tässä vaiheessa vielä ole syntynyt mielensisäisiä, sosiaalisia tai fyysisiä esteitä laulamista kohtaan. Viisas opettaja ei kiellä ketään laulamasta, vaan tekee esimerkiksi kuten Nellin opettaja: sijoittaa Nellin, epävarman laulajan, vahvan laulajan viereen saamaan vetoapua, mitä Nelli vieläkin muistelee onnistuneena pedagogisena tekona.

Yläkoulussa suhde laulamiseen tavalla tai toisella muuttuu: laulaminen voi loppua, kuten monilla pojilla sekä tässä aineistossa että aiemmissa (Lindeberg 2005). Murrosiän alkaessa ja äänenmurroksen madaltaessa poikien ääntä laulaminen koetaan uudenlaisena, usein hankalana. Pojat saattavat pelästyä huomattavasti, että uutta ääntä on vaikea hallita, ja jopa sävelpuhtauden tuottaminen on horjuvaa. Yläkoulussa tässä vaiheessa, murrosiän muuttaessa ei pelkästään ääntä vaan koko kehoa, voivat monet kokea kiusallisena jo pelkästään tuijotusobjektina olemisen. Katseiden kohteeksi joutuminen on kiusallista, ja oleminen menettää luonnollisuutensa. Kun musiikinopettaja tulee tässä vaiheessa edellyttämään oppilailta laulutaidon kontrollointia, laulukoea, saattaa koko keho kiinteän arvioivan kuuntelun ja katseen alla muuttua taitamattomaksi (ks. Itonen, 2001, 217). Tällöin on varsin ymmärrettävää, että kielteisyys laulamista kohtaan jää vallitsevaksi asenteeksi pitkäksi aikaa, jopa koko elämäksi. Perinteinen kansakouluajoilta periytyvä pakollinen soololaulaminen on luonut ahdistusta ja pelkoa laulamista kohtaan ja värittänyt lukuisten suomalaisten vokaalista minäkuva tummilla sävyillä. Siksi tämänmuotoisen laulukoe musiikillisten taitojen kontrolloinnissa lienee kulkenut tiensä päähän. Opettajien tulee antaa oppilailleen vapautus vanhasta ja innovoida uudenlaisia, lauluhalukkuutta tukevia menettelytapoja.

Laulaminen musisoinnin muotona on mitä kehollisin aktiviteetti. Koska laulaminen tapahtuu kehossa, on kehollinen kokemus aina läsnä, kun lauletaan. Kuitenkin keho voidaan kokea täysin hiljaisena, passiivisena ja ei-läsnäolevana, kuten opiskelija Topi kertoi. Hän ei hahmota omaa kehoaan mitenkään osalliseksi laulamistapahtumaan. Kehollisen kokemus voi toisessa ääripäässä olla täydellisen kokonaisvaltainen, kuten opiskelija Annen kohdalla on: laulaessa koko kehoinstrumentti soi, laulaminen valloittaa vartalon, ja tuntuu kuin keho lähtisi lentoon. Annen kuvaama kokemus voisi olla juuri se ihannetilä, jota kohti lauluopettaja oppilastaan koittaa opastaa. Näiden kahden kokemuslaadun väliin jää runsaasti ”tavallisia” kokemuksia, joissa useimmiten kuvataan lauluteknisiä pulmia: hengitykseen ja kurkun tuntemuksiin tai kehon asentoon liittyviä ongelmia. On selvää, että opettajankoulutuksessa pitäisi olla aikaa ja mahdollisuuksia opastaa tulevia opettajia äänenkäytön ja laulamisen kysymyksissä, sillä minkä muun opetusvälineen oletetaan kestävästä läpi koko työuran kuin opettajan oman äänen.

Sloboda (2005, 226–227) toteaa, että ihmisen ollessa vuorovaikutuksessa musiikin kanssa, on oikein puhua tunteista: ne ovat olemassa ja läsnä. Slobodan mukaan musiikki voi saada aikaan syviä ja semi-mystisiä kokemuksia. Laulamisen emotionaalinen merkitys koulussa opiskelijoiden kertomusten valossa liittyy muun muassa yhteisöllisiin tunnekokemuksiin. Se myönteisen kokemuksen voima, joka on peräisin koulun laulutunneilta, kun yhdessä on laulettu täydestä sydäimestä niin että laulu jää soimaan mieleen pitkäksi aikaa, rakentaa myönteistä vokaalista minäkuva, kuten tässäkin aineistossa Topin kertomus osoittaa.

Usein todetaan, että lapsen ja nuoren terveen itsetunnon ja realistisen minäkuvan kehittyminen on koulun tärkein tehtävä. Musiikkikasvatuksen merkitys voidaan nähdä osana tätä tehtävää: sen ohella, että musiikkikasvatuksessa opitaan itse oppiaineen, musiikin, sisältöjä, voidaan laulamisen, soittamisen ja muiden musiikillisten työtapojen avulla olla mukana prosessissa, jossa oppilaan minäkuva ja identiteetti rakentuu vuorovaikutuksessa yhteisön kanssa. Tämän ajatuksen taustalla on sosiokulttuurisesti orientoituneiden tutkijoiden näkemys yhteisön merkityksestä yksilön kehityksessä: ihminen muovautuu minäksi ollessaan vuorovaikutuksellisessa suhteessa ympäristöönsä (Kroger 2007, 20). Laulaminen ja musisointi yhteisöllisenä aktiviteettina voi parhaimmillaan olla oppilaan kokonaisvaltaisen kasvun tukena.

Viime aikoina opettajankoulutuksen kontekstissa on valmistunut musiikkikasvatustutkimusta, joka on nostanut aineenhallinnan, erityisesti laulu- ja soittotaidon merkityksen esille. Tämän tuloksen raportoi selkeästi Vesioja (2006). Hän käsitteli pitkittäistutkimuksessaan luokanopettajien käsityksiä itsestään musiikkikasvattajina. Tuloksista on luettavissa aineenhallinnan kiistaton merkitys musiikkikasvatustyössä: jos opettaja ei koe varmuutta aineenhallinnassa, hän on opetustyössään epävarma eikä motivoidu suunnittelemaan opetustaan, monipuolistamaan työtapojaan saatikka innostamaan oppilaita. Toisaalta Vesiojan haastattelemat opettajat kertoivat nimenomaan laulamisen ja laulujen opettamisen olevan heille itselleen vahvin alue musiikinopetuksessa (Vesioja 2006, 205). Tulos on lohdullinen, kun ajatellaan laulamisen nykytilaa suomalaisessa musiikkikasvatuksessa. Ehkä toisinaan väläyteltävät uhkakuvat laulamisen kehnosta ja alati heikentyvästä asemasta suomalaisessa koulussa eivät olekaan todellisuutta.

Keskeiset lähteet

- Lindeberg, A-M. (2005). Millainen laulaja olen. Opettajaksi opiskelevan vokaalinen minäkuva. Joensuu: Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 104.
- Lindeberg esittelee tutkimuksessaan opettajaksi opiskelevan kokemuksia laulamisesta ja nimeää tutkimuksen kohteena olevan ilmiön vokaaliseksi minäkuvaksi.

- Aho, S. (1996). Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Helsinki: Edita.
 - Aho käsittelee teoksessaan lapsen minäkuvan muodostumisprosessia ja esittää, että minäkuvalla on keskeinen rooli ihmiselämässä.
- Westerlund, H. (2005). Musiikin arvo ja arvokokemus musiikkikasvatuksessa. Teoksessa J. Torvinen & A. Padilla (toim.) Musiikin filosofia ja estetiikka. Kirjoituksia taiteen ja populaarin merkityksistä (ss. 249–266). Helsinki: Yliopistopaino.
 - Westerlund tarkastelee ratkaisuja kysymykseen musiikin arvosta kasvatuksessa ja päättyy näkökulmaan, jossa musiikin arvo kiinnittyy kasvatuksen aktuaaliseen kontekstiin ja oppijan elämäntilanteisiin, kokemukseen sekä opitun käyttöön ja relevanttiteuteen.

Muut lähteet

- Aho, S. (1996) Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Helsinki: Edita.
- Itkonen, M. (toim.) 2001. Olinpa kerran. Filosofinen matka mielielämyksiin. Teoksessa M. Itkonen (toim.) Ihminen, mikä ja kuka olet? Filosofisia polkuja kasvatukseen, kasvuun ja olemiseen (ss. 207–265). Tampere: Tampere University Press,
- James, W. (1890) The Principles of psychology. London: Macmillan & co.
- Elliott, D. J. (1995) Music matters. Oxford: Oxford University Press.
- Kroger, J. (2007) Identity development. Adolescence through adulthood. London: Sage Publications.
- Lindeberg, A-M. (2005) Millainen laulaja olen. Opettajaksi opiskelevan vokaalinen minäkuva. Joensuu: Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 104.
- Opetushallitus (2004) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet.
- Sloboda, J. (2005) Exploring the musical mind. Cognition. Emotion. Ability. Function. Oxford: Oxford University Press.
- Vesioja, T. (2006) Luokanopettaja musiikkikasvattajana. Joensuu: Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 113.
- Westerlund, H. (2005) Musiikin arvo ja arvokokemus musiikkikasvatuksessa. Teoksessa J. Torvinen & A. Padilla (toim.) Musiikin filosofia ja estetiikka. Kirjoituksia taiteen ja populaarin merkityksistä (ss. 249–266). Helsinki: Yliopistopaino.